

279955

SBURATORUL *Literar*

REVISTA-SAPTAMANALA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SUMARUL No. 3:

<i>E. Lovinescu</i>	Figurine
<i>G. Rotică</i>	La pădurar, în codru
<i>I. Petrovici</i>	Aristia Romanescu
<i>Alexandrina Scurtu</i>	Focul
<i>Gh. Brăescu</i>	Tărenii noștri
<i>V. Al. Jean</i>	Amintiri despre Oerna
<i>Eugen Relgis</i>	Umanitarism și Religie

CRONICA LITERARĂ. — **Mihail Jorcuțescu.** — Alice Soare: Ferestre luminate; **M. Beza:** O viață; **Mircea Rădulescu:** Serenadă din trecut.

CRONICA DRAMATICĂ. — **F. Abenca.** — *Bonbury*, comedie trivială pentru oameni serioși în trei acte. — Insemnări literare.

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100.—

„ 1/2 „ „ 60.—

Abonamente se primesc la:

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și a librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresă
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN EDITURA

„ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU

sunt sub presă următoarele cărți ale colaboratorilor noștri:

I. Petrovici Simțiri rostite

Hortensia P.-Bengescu Femeia în fața oglinzii

E. Lovinescu Critice, Vol. VI

Maiorul Gh. Brăescu Cum sunt ei (schițe
umoristice).

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Luca Ion și Ion Luca

În scurta lui traectorie literară, Luca Ion Caragiale a apărut și la întrunirile noastre săptămânale. Nu-l atrăgea, de altfel spre ele vre-o simpatie; nici nu-l reținea. Formațiunea lui literară era prea definită pentru a fi influențată și prea neserioasă-pentru a influența. Trecerea lui printre noi n'a rămas totuși neobservată. Tineretea și lipsa de autoritate personală nu-l impuneau imperios atenției; prestigiul numelui, inteligența și mai ales intemperanța unei atitudini propulsive îl aruncau însă dintr'odată în primul plan al interesului general. Scrisul lui caduc nu-i va fixa o siluetă literară; fizionomia lui morală merită cu toate acestea o schiță prin valoarea ei reprezentativă. Pe soclul statuei lui Ion Luca se poate săpa medalionul lui Luca Ion, nu numai din pietate ci și din curiozitate psihologică.

Putând fi strivit de moștenirea lui Ion Luca, el o purta totuși ușor pe umerii lui juvenili. Nu-i impunea; candida lui prezumție îi inspira chiar o atitudine de liberă critică. Nu s'ar putea spune că Luca Ion era detractorul lui Ion Luca; literatura tatălui întâmpina însă rezerva fiului. Fără a-i fi ostil, n'o privia cu indulgență; nu voia s'o continue. Deși isbia neplăcut la început, gestul ce insista cu ostentație să sdrobească tiparul patern conținea totuși o afirmație indispensabilă oricărui progres. Diferențierea nu presupune cu necesitate progresul. Generând o iluzie utilă, o tolerăm cu toate acestea în principiu și o anulăm după cazuri. Iluzia lui Luca Ion de a face altfel și mai bine decât Ion Luca era dintre iluziile anulabile.

În fizionomia morală a fiului se simția moștenirea tatălui, degradată dela scopurile ei înalte. O vastă inteligență de suprafață, ce prindea, reținea dar nu stăruia; o memorie prodigioasă ce-i transformase mintea într'un imens repertoriu de curiozități disparate și multilingue. Calități moștenite, de sigur, dar deviate.

Inteligența nu mergea la esențial, iar memoria nu cunoștea

organizarea. Se mărgineau numai în domeniul faptului divers. Trecută în artă, o astfel de conformație mintală nu putea duce decât la *Nevinovății șirete*, adică la tirania amănuntului multiplu, arbitrar și absurd. Curiozitatea nestăpânită impune acumularea, iar lipsa de organizare se disolvă în juxtapunere. Romanul lui Luca Ion este exemplul tipic al unei concepții decadente de artă. Frâna paternă se rupsesse: inteligența, aceiaș în fond, umbla vagabondă în pădurea faptelor varii și a amănuntelor neconvergente.

Omul, care împinsese până la extrem arta de a concentra și de a limita viața la linii unice și expresive, nu s'ar fi recunoscut în descendentul disolut, după cum avarul nu se recunoaște în fiul risipitor. Luca Ion împrăștia economiile de observație ale lui Ion Luca, fără selectare și fără intuiția scopului suprem. Acelaș material, încăput în mâna fiului, degenera în aglomerare.

Bătrînul meșter dusesse idolatria verbală până la măsuri neobișnuite; șlefuiuse cuvântul, reducându-l la rolul lui indispensabil în economia frazei. Tânărul moștenise evlavia cuvântului, nu însă privit în înțelesul ci în sonoritatea lui. Estetica lui Ion Luca mergea la întrebuintarea termenilor proprii și la suprimarea adjectivului: estetica lui Luca Ion ducea, dimpotrivă, la abuzul oriental al sonorității verbale. Arta lui era de pură esență alexandrinică. Prin suggestia unei psalmodieri monotone, *Stanțele* lui Luca Ion își creiau o atmosferă ce impresiona... Nu rezistau însă analizei logice; sensul se șterge după sunete, răsucindu-se ca fumul. Idolatria cuvântului îl domina atât de puternic încât lunecase la o incomparabilă virtuozitate verbală; uneori ca simplu exercițiu iar alteori cu tot dinadinsul, versurile tânărului poet deveniau o asociere strigătoare de arhaisme ininteligibile; dicționarul lui Cihac era cel mai prețios colaborator al muzei lui Luca Ion.

Paradoxal ca și Ion Luca, paradoxul lui nu era susținut de verva diabolică a bătrânului; poate că nici tinerețea nu-i dădea libertatea mișcării și a perseverenței. Paradoxele literare ale lui Luca Ion se desfășurau rece; le enunța fără a le susține; nu înfrunța obiecția, deși nu se lăsa biruit de bunul simț; proceda numai prin afirmații ce nu se emoționau în fața enormității. Și aici arta bătrânului de a însufleți cele mai bizare paradoxe, prin argumentare, fantezie, poezie, degenerase într-o simplă atitudine mecanică.

În tot, Luca Ion redusese marea personalitate vie a lui Ion Luca la un simplu gest schematic.

E. LOVINESCU.

PRIN PĂCLELE DE TOAMNALA PĂDURAR, ÎN CODRU

Un singur om pe lume, un pădurar sărman,
Iubirea mi-a știut-o și nu mi-a fost dușman.
Adese astăvară pe-un tainic drum tivit
Cu dese smeurișuri, prin codru ne-a 'ntâlnit.
C'un zâmbet bun pe buze, îndată ne-a 'nțeles
Dece fugim de lume la el, în codrul des.
Iar draga lui pădure ce-adesă ne-a simțit
Hotarele trecându-i, — norocul prigonit
Cu brațe largi de ramuri ni l-a îmbrățișat,
Cum și-ar primi o mamă copilul așteptat.

La pădurar, în codru, m'am dus cu dorul azi
Să cat iubite urme, pierdute printre brazi.
Aflai pădurea moartă și numai pașii mei
Se auzeau cum calcă prin codru singurei.
În cale pădurarul prieten mi-a eșit
Și printre brazi pe moarte poteci m'a însoțit.
Și cum pășiam prin codru pe urme dragi, încet,
Și adunam în suflet regret după regret,
Iubitul meu tovarăș, bătrânul pădurar,
Mi se părea'n pădurea tăcută un gropar
Ce merge să-mi arăte un căutat mormânt,
Pe care numai dânsul îl știe pe pământ.
Mi se părea că mergem pe tristele poteci
Să-mi spue unde doarme, cu ochii 'nchiși pe veci,
Trecuta vară'n tainic mormânt de ea ales
Sub ramurile triste, la el, în codrul des.

G. ROTICĂ

ARIS TIȚA ROMANESCU ¹⁾

„Încă o rămășiță glorioasă se coboară în pământul țării aceștia, hrănit de atâtea trupuri doborâte: rămășițele Aristiței Romanescu.

Ce plin de vrajă și de evocare este numele acesta, care a fost rostit, scris și lipărit de atâtea rânduri, și care se sapă astăzi pe o piatră de cimitir!

Cine nu-l cunoaște și cine nu leagă de dânsul o bogată trezire de aduceri aminte și o redeșteptare vie de emoțiuni?! Il cunoaște întreaga suflare românească, afară poate de vlăstarele de tot tinere, care îl vor fi auzit însă și dânsule în convorbirile celor mai mari.

Aristița Romanescu nu a fost numai purtătoarea unui mare talent; mai era și principala reprezentantă a unei mari și admirabile epoci, în care drumul vocațiunii dramatice era tot odată o cale a sacrificiului, calea abnegațiunii dela orice folos material. Nu întotdeauna ușele teatrului au fost așa de familiare ca astăzi publicului nostru iar cariera dramatică n'a fost dela început șoseaua largă și bine amenajată pe care poți înainta comod și găsi adăposturi odihnitoare, ci era cărarea îngustă pe care trebuia să te sui acățându-te, să te ridici, — cum ar spune poetul — „așezând genunchii și mâna când pe-un colț, când pe-un alt colț”. Ca toți artiștii generației sale și alături de ei, Aristița Romanescu a cunoscut zile de lipsă și clipe de mari greutăți. Și nu e vorba de greutățile inerente ale oricărui debut, de cerul nesigur care poate acoperi dimineața unei zile pe urmă frumoasă, nu e vorba de umilința de a juca tot roluri de începătoare când ai conștiința unui talent superior, ci de neajunsurile materiale care persistau cu îndărătnicie, cu toată reputația câștigată și cu toată gloria recunoscută.

Firește în zilele ei de slavă, Aristița Romanescu nu mai dormia înghemuită pe un cusar ca în prima-i tinerețe și n'a mai fost silită la tot felul de tribulațiuni: dar nu sosise încă vremea sălilor pline de teatru și cu toată munca ei uriașă, alături de farmecu-i neasemănat, ea nu s'a putut bucura de pros-

¹⁾ Publicăm acest discurs ținut la înmormântarea Aristiței Romanescu, Iunie 1918, la Iași. Il extragem din volumul „Simțiri Rostite” ce va apărea în curând în Biblioteca universală.

peritatea de care se bucură astăzi elevele sale, care s'au folosit nu numai de învățăturile, dar și de jertfele ei, căci toată această prosperitate actuală este doar rodul vieții de sacrificiu a tuturor marilor înaintași.

Ce-aș putea acum să adaug pe lângă tot ce se știe de o lume întreagă, asupra talentului ei incomparabil, de care s'a folosit atâta scena românească? Cine a putut să uite pe frumoasa Ofelie, pe duiosaa Desdemona, pe încântătoarea Julietă, încarnate de Aristița Romanescu? Cine nu-și aduce aminte ca de-o noapte într'un crâng de privighetori, de glasul acestei vrăjitoare, care a izbutit să ridice fraza vorbită la înălțimea unei sublime cântări? Talent mlădios și capabil de adaptările cele mai variate, Aristița excela mai presus de toate în roluri de duiosie și de dragoste arzătoare. Amorul care încolțește, care s'avântă și-și caută norocul, amorul pe care îl sângează adversitățile și-l paște nenorocirea, amorul care începe c'o șagă și se sfârșește c'o zdrobire n'a avut o întrupare mai desăvârșită ca'n această actriță unică, dăruită neamului nostru.

Până la o vârstă destul de înaintată, reușia prin puterea artei și flacăra patimei sale, să ne înfățișeze pe scenă aparițiile cele mai tinerești. Avea părul alb, dar travestită, devenia copila cea mai fragedă și mai fermecătoare!

...Și a jucat așa ani întregi, purtată de valul unui talent care desprețuia etatea și sfida bătrânețea. Publicul era al ei și dânsa a unui public care nu înțelegea teatru fără de ea. Dar a venit clipa fatală când, într'o dimineață de crudă deșteptare, ajungi să descoperi că între azi și între eri, nu este numai intervalul unei nopți, ci o prăpastie adâncă ce separă două vârste, două feluri de a fi.

Simțind că n'ar mai putea să fie aceia ce fusese, a părăsit scena, pentru că rechemată și de patima ei de teatru și de dorința unui public ce nu se poate deprinde fără dânsa, să mai revie odată, pentru un timp foarte scurt. Retragerea definitivă a trebuit însă să vie, cu melancolia unui apus irevocabil, cu suferințe și infirmități. Bolnavă, trudită, izolată, cu singura tovărășie consolatoare a unor suvenire strălucite și a conștiinței unei munci ce nu a fost deșartă, bătrâna artistă ce nu se mai putea travesti în nici una din eroinele pe care le întrupase odinioară, își prelungia zilele triste în mijlocul acestui oraș în care gustase destulă glorie și căruia îi dăruise seri de artă superioară. Moartea a venit liberatoare, ca să-i mute trupul de pe sca-

unul de infirmă, pe colina care a fost lăsată — la marginea cetății moldovene — acelora ce și-au făcut rândul în viață. Aiolo va găsi un public care o cunoaște și un public care o așteaptă. Se vor strânge morții în juru-i, cum se strângeau altădată cei vii. Căci poate și'n lumea de dincolo de viață, pe care n'o pot pătrunde silințele minții noastre, mai este ceva din ceiace pe pământul acesta, se chiamă năzuință, fior de iubire, farmec de artă.

Ce îi vor spune morții, aceasta e taina lor !... Dar noi, care deși suferim veșnic pentru ceiace nu-i, ignorăm atâtea din aceea ce este, noi, care în curând vom asvârli pământ peste ră-mășițele ei adormite, să-i zicem la despărțire duioasa vorbă bă-trânească, cu care atâtea rânduri de oameni și-au îngropat morții și și-au rostit simțirea: Să-i fie țărâna ușoară !"

I. PETROVICI

FOCUL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Flămânzi, aproape goi, ei au aprins
La marginea pădurii liniștite
Cu vreascuri și cu frunze ofilite
Un foc, ușor de adieri încins,

Apoi întind cu mâinile 'năsprite
La dogoreală sporul lor învins,
Pe când sub cerul tot de stele nins
Viața se îmbracă în ispite ;

Atunci din flacăra mistuitoare
Căldura, cel mai rodnic, mândru dar
Sărută brațele îndurătoare

Și fețele 'nflorite, ca de jar,
Au prins a străluci, așteptătoare,
Trezite de al inimii amnar.

ALEXANDRINA SCURTU

ȚĂRANII NOȘTRI

Pacea se încheiase. Așteptam în Moldova liberă retragere dușmanului. Trupele împărțite pe regiuni se împrăștiaseră pentru a trăi mai ușor. Prin gări, în vatra satelor, pretutindeni zăceau risipite în arșiță și ploaie, materiale de războiu, acumulate în decursul vremurilor cu bani și trudă. Chesoane răsturnate, căruțe sfărâmate, automobile despuiate și, ici colo, turme de vite flămânde, murdare, clătînându-se pe picioare, îți umpleau inima de jale.

Comandanții coloanelor de exploatare primiră în fine ordin de a distribui sătenilor, pentru munca câmpului, sculele și animalele ce se prăpădeau, dispăreau, se topeau văzând cu ochii.

Nemișcată, desvelită treptat de negură, apăru odată cu zorii zilei, înfiptă în ograda batalionului o țărancă fără vârstă, desculță, îmbodolită cu tulpan negru, strângând la subțioară o găină leșinată.

— „Ce vrei, femeie, o întrebă comandantul, un maior frumos și chipeș, care în cămașă înflorită, cu gâtul gol, eșise în pridvor să se spele.

— Săr'mâna, conașule, ce să vreau...”

— „Ce vânt te aduce pela noi așa de dimineată?”

— „Apoi eu știu ce să mai zic, Doamne iartă-mă!”

— „Hai spune, femeie, ce vrei, că doar n'ai venit de dragul meu cu noaptea 'n cap!”

— „Nevoia m'aduce, conașule, că altfel nu te supăram eu, doar nu's neună răcan'de mine! Să fi fost alte timpuri de — da amă!... trăzn-i-ar Dumnezeu să-i trăzniască!... Un băet mi-o murit, unul nu i se știe de urmă, vitele ni le-o luat și am rămas cu copiii dela două nurori. Incai omoriți-mă și pe mine decât s'ajung zile amărate”.

— „Așa-i războiul, femeie! Nu l'am făcut noi... totdeauna a fost așa. Vor trăi copiii noștri mai bine“.

— „Să te audă Dumnezeu, conașule!“

— „Acum spune ce vrei“.

— „Să-mi dai o pereche de boi.“

— „Ce faci cu ei?“

— „Ziceam ca să-mi aduc vre-o două care de curățitură. Să nu ne prindă iarna cu copiii fără lemne... să moară de frig.“

— „E departe pădurea, că's boii slabi?“

— „Nu e departe, ia colea peste deal.“

— „Nutreț ai? Ce le dai demăncare?“

— „Apoi eu socot, că tot mata ți-ai face pomană, conașule, și mi-i da niște turte de floarea soarelui. Am avut și nutreț, arde-l-ar focu, da ni l'o luat rușii... mânca-i-ar boala!“

— „Și câte zile îți trebuie boii?“

— „Apoi eu așa mă rog să mi-i lași toată săptămâna, și, apropiindu-se încet cu sfială, deslipi dela sân găina moartă de frică și o așeză fără să crâcnească pe scară.“

— „Ce e cu găina aia?“

— „Ia așa dela mine, că curată pomană îți faci cu boii.“

— „Nu, femeie, boii ți-i dau degeaba.“

— „Las' conașule s'o mănânci mata sănătos.“

— „Înțelege-te când îți spun. Nu sunt boii mei. Să fie ai mei așa mai zice, — dar nu sunt ai mei, sunt ai statului. Dar dacă vrei ți-o cumpăr, tot n'am ce mânca astăzi. Ia vezi, Ioane, cum e găina? se adresă maiorul ordonanței, care aștepta cu ștergarul pe umăr și cu oala în mână, gata să-i toarne.“

— „E slabă moartă, domn maior“, zise Ion cântărind-o din ochi cu dispreț.

— „In fine, cât ceri femeie?“

— „Apoi să-mi dai 35 de lei.“

— „Cât?!“

— „Treizeci și cinci de lei, pentru mata că la târg le vând femeile și cu patruzeci.“

— „Ce, femeie, ești nebună?“

— „Așa se vând și la târg, conașule — să mă bată Dumnezeu!“

— „Aide, proasto, că adineauri voiai să mi-o dai degeaba și acum îmi ceri treizeci și cinci de lei, se poate?!“

— „Dac'asa se vinde și la târg, eu banii nu i-am luat“,

zise ea bănuitoare, cu buzele tivite, înșfăcând găina. „Mata ce dai?”

— „Eu îți dau boii!”

— „Să-mi dai și-un car, conașule,— c'al nostru e fărâmat rău” — zise ea punând din nou găina pe scară.

— „Nu, ia-o, degeaba n'o primesc. Dă-i cincisprezece lei, loane, și să vină pe seară să-și ia boii.”

— „Așa n'o dau”, și, repezindu-se, smuci mânioasă găina din mâinile soldatului.

— „Bine, femeie, nu ți-e rușine? Ce fel de oameni sunteți?! Eu îți fac bine și d-ta vrei să mă jupoi... treizeci și cinci de lei pe o găină... ai mai pomenit d-ta decând ești?!”

— „Dac'asa se vinde la târg...”.

GH. BRĂESCU.

AMINTIRI DESPRE CERNA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Continuam în liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila cursurile reale începute la Gimnaziul din Călărași. Când am intrat în clasa V, m'am uitat la nouii mei colegi, sfios, intimidat, și m'am strecurat într'un colț de bancă în atitudinea nepoftitului care își cere scuze pentru deranj. Nu cunoșteam pe niciunul din elevii brăileni. Între ei, prietenie, amintiri, legăturile primilor patru ani de studiu. Eu, cu desăvârșire străin. Mi se părea că n'am încă dreptul să le zic bună ziua. Îi priveam însă pe furis, cu mult interes ca să văd ce-mi spune „mutra” fiecăruia. Nu difereau mult de zgomotoșii mei tovarăși de școală din Călărași. Afară de unul!!

Unul care mi-a prins atenția imediat. Vorbia ceva despre Coșbuc. Vorbia pripit, sorbindu-și cuvintele, agitat, tremurând de ciuda contrazițiilor și vroind parcă să sară din bancă să vie și mai aproape de colegul pe care vroia să-l convingă. Figura comună. Luminată însă, de doi ochi limpezi, frumoși, expresivi în care citeai cu înlesnire toate stările lui sufletești. Cine o fi ăsta? Nu e greu să-ți dai seama... că nu poate fi amestecat cu ceilalți. M'am interesat imediat: Panait Stanciof, premiantul întâi de până atunci. E și poet... Un băiat foarte bun! Panait Stanciof!! Numele m'a indispus. Aș fi preferit să-i zică altfel, și cu naivitatea copilărească mă întrebam cum poate cineva să suporte asemenea nume. Eu, în locul lui mi l'aș schimba.

Prietenia care m'a legat de el a venit repede, dela sine, inevitabil. Eram singurii realiști cari în ora de trigonometrie citeam pe Baudelaire.

Din primele zile în care i-am putut vorbi m'a interesat, m'a câștigat și în urmă m'a prins definitiv personalitatea lui puternică. Schimbam din când în când, câte o vorbă două cu noii mei colegi și restul timpului eram al lui. Nici nu se putea altfel. Punea stăpânire pe tine complet și te acapara ca pe un bun al lui pe care îl ține la discreție. Ca să fie mai sigur că nu ne turbură nimeni „visurile” și-a părăsit vechiul tovarăș de bancă și s'a mutat lângă mine. Era pe atunci în frigidurile primelor succese. O poezie primită la *Pagini literare...* o dedicație din partea lui Radu Rosetti... încurajări la Poșta Redacției, și simția nevoia unei legături sufletești ca să poată destăinui culva năzuințele lui îndrăznețe de a fi într'o zi succesorul lui Eminescu. Citeam ambii mult, febril, fără ordine, cuprinși de același beție. Zola, Goncourt, Maurassant, Goethe, Baudelaire, Strindberg etc. Deseori pierdeam noaptea complet ca să pot termina romanul imprumutat pe 24 ore, să-l citească și el și să putem restitui imprumutul la timp. Geometria trecuse.. pe planul al dollea. Profesorii nu ne simpatizau. Firește, nimic mai enervant pentru profesorul care-și desoria curbele în spațiu, decât să-și zărească elevii pierduți în alte spații. Se răzbnau, apăsând pe numele lui bulgăresc: „Bine, Stancioaie, la ce te gândești!? Nu-l pedepseau însă. Până în clasa patra fusese premiant și la inspecții contau pe el, oricât ar fi fost de imprăștiat. Se deprinsese cu trecerile lui brusce dela indiferență la încordare și-l iertau convinși că niciodată n'o să-i dea de rușine. Era inegal. Această trăsura fundamentală a întregii lui fizionomii sufletești, ieșea într'un relief izbitor, de pe atunci. Lăsa să treacă multă vreme învățând de mântuială, mulțumindu-se cu orice note și deodată se hotăra să revie la vechia lui medie, să arate el „cine e”!

În clasa a șaptea până aproape de Paște, era notat mediocru. L'a supărat înțepătura unui coleg care susținea că nu e în stare să reziste noului premiant, un venetic din Slatina — și a muncit nebuneste, până la istovire, luând premiul întâi la sfârșitul anului. Mă obișnuisem cu această schimbare de direcție la intervale destul de mici. În ora de mecanică îmi trecea pe sub bancă versuri, le comentam pe șoptite, apoi brusc își îndrepta atenția asupra profesorului care explica o problemă nouă și încălțită „Uite-l! A greșit!” Mă uitam la el uimit: „De unde știi tu?” Se scula cu o falsă modestie și indica profesorului eroarea. Inteligența lui vie se împăca cu științele pozitive, cifre, formule, analize, sinteze, cum se împăca cu fantezia și visul.

Și trecea ulmitor de repede dela una la alta. Ca elev, era bun, strălucitor, leneș sau indiferent în cursul aceluiaș trimestru. Când se apropia însă vremea răspunderii, făcea din noaptea zi și se prezenta cum trebuie. Nu-și cruța niciodată sănătatea. Cred că din pricina acestui fel de a brusca mașina omenească și-a pierdut viața în timpul studiilor din Germania. Inegal în toate.

În raporturile cu profesorii și colegii cari-l prețuiau talentul și-l încurajau, aceleași salturi, aceleași schimbări de o bruschetă.

neobișnuită. Intâi duios, atent, recunoscător, apoi ironic, disprețuitor, capabil să-i sacrifice pentru un joc de cuvinte. Mai târziu pocăit regreta înțepătura ca să-i prindă din nou în sfârcul biciului. Să te superi pe el era însă greu, căci veselia exuberantă cu care-ți arunca mica lui săgeată, îi da mai mult o nuanță de zburdălnicie. Erai în fața unui ștregar teribil și trebuia să râzi de nebuniile lui chiar dacă te dureau. Dintre profesorii noștri d-l Munteanu-Râmnic s'a ocupat mai de aproape de elevul care promitea atât de mult. Îl primia în casă prietenește, captivat de firea lui originală, îl asculta cu admirație și-l încuraja din toată inima, deși ciudatul său elev obișnuia câteodată din dragoste să înțepe destul de adânc.

Pe aceeași bancă, confesorul lui, trei ani am trăit sub farmecul dar și sub povara firei lui capricioase. Celace îi deosebia fundamental de noi toți era neliniștea lui veșnică. Îl simțeam alături de mine neastâmpărat, nerăbdător să-mi comunice ceva nou. Îmi distrăgea atenția dela cursuri și nu era chip să scap. Îl ascultam sau trebuia să citesc cu el împreună. Ce mi-a spus în clasă însă, era numai prologul. La 5 după amiază când plecam spre casă, începea adevărata sposedanie. Un pasaj frumos dintr'un roman, o strofă dintr'o poezie celebră, versurile lui, credințele, speranțele — tot ce-l interesa și tot ce se frământa în viața lui lăuntrică, erau expuse volubil, cald, iute, scripitor și nesfârșit. Ajungeam acasă. „Condu-mă și tu”. Reluam din nou bulevardul până la liceu, și apoi din nou spre casă și iarăși spre liceu ore întregi, până reușeam să-l tresesc, să-l aduc aminte că-l așteptat, că a pierdut masa, și se supăra gazda. După ce pleca, îl urmăream câte odată cu privirea. Cu capul în jos, cu mersul caracteristic al intelectualului care calcă nesigur și cam pedesupra pământului, continua aceeași conversație, cași când ar fi avut pe cineva de braț cărui să-i spue . . . să-i spue mereu! Aveai impresia că tremura în el un prisos de viață care trebuie cheltuit cu orice chip.

Dimineața când ceilalți elevi se așezau în bancă cu privirile puțin adormite, în prelungirea somnului de dimineață, mai cu seamă iarna — el era vioiu, concentrat și încordat cași când ar fi continuat tensiunea celorlalte zile fără întrerupere. Și era într'adevăr așa: „Îți spuneam aseară că cele mai bune versuri ale lui Sully Prudhomme sunt . . .” Aveai imediat impresia că firul conversației n'a fost întrerupt nici o secundă, că a rămas întins peste noapte vibrând cu același intensitate, cu același viçoare. O poezie atât de frumoasă! Sully Prudhomme a scris-o numai pentru el, căci numai el poate vedea complect incomparabila ei frumusețe! Credeai că s'a despărțit de versurile lui o clipă dar în realitate noaptea adormea cu ele, cum dorm copiii strângând în brațe jucăriile care farmecă și plăzmuie viața.

De multe ori neastâmpărul lui mă obosia. Se împărția... se risipia în același oră în toate părțile și simția nevoia să fie ascultat, veșnic ascultat. Până să între „Domnul profesor” îmi vor-

bia de o carte nouă, de mișcarea socialistă, de Dreyfus, Labori, Zola, de profesori, conferințe, Verlaine... și din familia lui câte ceva.

Familia? Nici el n-o cunoștea și râdea de toate legendele care înconjurau origina lui obscură. Nu știa cine îl încredințase că e fiul natural al unui General rus. Mi-a povestit-o zâmbind. Știa numai că e copil găsit și că nu se poate sprijini în viață de cât pe munca lui, pentru că sprijinul familiei care-l crescuse, era să-i fie de puțin folos. Deseori îmi povestea încercările de a-l „bulgariza” ale celor de acasă. Nu le da însă nici o atenție ci dinpotrivă era mândrit când primul nostru profesor de istorie îi spunea cu asprime: „Mă băte! Eu nu prea am încredere în cetățenii ăștia noi din Dobrogea”.

În Brăila a putut să trăiască de bine, de rău meditănd pe fiul unui comerciant grec, care-i da în schimb masă și adăpost. Nici o dragoste, nici o legătură sufletească puternică pe vremea aceia. Familia — familia așa cum o știm noi, n'a cunoscut-o. Cu ceilalți, prietenia așa cum o înțelegea el: o comunitate de aspirații intelectuale. N'a cunoscut nici dragostea pentru femei, deși era afemeiat. În toate cerceta „subiectul”. Cea mai frumoasă era aceia care putea să-i sugereze un vers frumos. Singura patimă, singura lui dragoste era poezia. Un vers reușit, impecabil, îl făcea fericit. Râdea de bucurie ca un copil și-l declama mereu. În viața lui frământată, în preocupările lui împrăștiate, o singură linie dreaptă: Goana dupe versul definitiv. Din toate colțulețele pe unde rătăcea, gândul se întorcea mereu acolo... la el acasă. O imagine... un simbol... o rimă îl obsedau luni și câte odată ani de zile. Parcă-l aud; „Ce zici? De când îmi tot bat capul! Am găsit sau nu?”. Credeai că le-a uitat! Oă a trecut la alt subiect și a părăsit definitiv strofa care-l obosise. Peste luni de zile revenea stăruitor, încăpățânat, ca un căutător de comori care sapă, sapă necurmat și îndârjit în locul unde l-a licărit lumina. Zece, două zeci de forme, dacă trebuiau până ce imaginea se fixa în expresia ei adevărată, clară, cizelată, în ultima ei linie de frumusețe. Splendida imagine din *Cele trei sburătoare*:

*Dar și-a nfrânt avântul jos,
Tâind cerc larg și maestos,
Făcând din sborul său cunună
De-asupra crucii lui Christos...*

datează din clasa VI de liceu. Cu ani de zile în urmă a apărut poezia definitivă. Multe, foarte multe din poeziile lui datează ca inspirație de atunci. Nici odată nu se mulțumia cu primele forme găsite. Avea la început o izbucnire, se încălzia, era vesel, mulțumit. Câte-va momente, apoi întunecat, plictisit îmi spunea: „Nu! Nu e ce vreau eu!”. Lucra cinstit și mișălos cu grija giuvaiergiului care șlefuește colțurile luminoase ale pietrel. În totdeauna inspirația se izbla de un spirit de autocritică nemilcasă, care strică și aruncă mereu tiparele. Caetele de cursuri erau pline de hârtițele în care stăruia acelaș vers chinuit în ferurite forme și cadențe până să-și găsească linștea în mijlocul

unei strofe. Il indemnam să se oprească și-mi răspundea zâmbind: „Tu nu simți epigramă cum vine? Cu un poet ca mine literatura s'a cernit“.

Traducerea lui Prometheu a început-o în clasa V de liceu, firește, a trecut peste ea, a neglijat-o dar nu a publicat-o până ce nu s'a convins că a sleit mijloacele de a o reda. Era furios că nu poate găsi în românește cuvinte de o egală sonoritate. O declama captivat de energia versului și o ritma lovind cu pumnul în bancă:

*Hier sitz ich, forme Menschen
Nach meinem Bilde,
Ein Geschlecht, das mir gleich sei,
Zu leiden, zu weinen....*

Și în timpul lecțiilor de matematici pe când îl credeam concentrat cu mintea la cifrele înșirate pe tabelă mă trăgea ușor de haină și-mi strecura însemnarea: „Ia vezi tu! Mi se pare că sunt la ultima formă!“ Un observator superficial pe care l-ar fi impresionat varietatea preocupărilor lui aparente n'ar fi ghicit niciodată că mintea care părea că flutură, își concentra mereu forțele intime, pentru desăvârșirea frumosului.

Deși plin de spontaneitate, emotiv, cald, nu punea preț pe inspirație care părea că vrea să-l înșele. Se lupta cu un cuvânt, cu o rimă infuriat și când vedea că le-a biruit, nu se socotea încă stăpân pe ele, arunca dalta, închidea atelierul de sculptură, și pleca cu gândul să revină „să le mai vadă odată!“ Așa se explică versuri ca acestea:

*Se pare că, nerăbdătoare,
Viațile din viitor
Aud a voastră sărutare,
Din noaptea neființei lor.*

Erau singura lui bucurie, singura lui răsplată. Profesorul nostru de istorie din ultimul an, d-l Ursu ne constituise în societate de lectură. Bulfinski declama în aplauzele sălei, ceilalți făceau critică, muzică... el continua să strângă în hârtiuțele lui în fiecare zi câte un vers mai bun. În „Dura lex“ se trădează. Primul vers fi poartă fotografia.

*Ca un artist de-apururi nemulțumit de sine
De mii de ani natura, în setea de mai bine,
Se luptă să deschidă desăvârșirii cale —
Și tot mai multe împarte din darurile sale ;*

Nu l'am văzut niciodată încântat de succesele sale școlărești. Nici atunci când, absolvind liceul, d-l Director i-a pus pe cap coroana de merișor care i-a căzut peste urechi și l'a făcut să rădă. Nici când profesorii l'au felicitat că a salvat onoarea Brăilei, împiedicând pe un „străin“ să fie cel dintâiu din absolvenți. Dar când la o lucrare de limba română, d-l Brătescu i-a spus:

„Domnule Stancicof, imaginea d-tale este demnă de marli noștri poeți“, i-am văzut ochii umezi de bucurie — necăjiți că nu pot să plângă în voce.

V. AL. JEAN.

UMANITARISM ȘI RELIGIE

Pe căile Galileei, cu douăzeci de veacuri în urmă, își purta Isus¹⁾ divinitatea lui terestră. Cuvântul picura dintre buzele sale, ca stropii într-o peșteră, după ce s'au filtrat prin noaptea și tăcerea pământului. Un OM vorbea... Vorbea prin el tot trecutul, toată desăvârșirea începută cu întâia nebuloză și cu întâlul strigăt al antropoidului. Mușenia febrilă și fecundă a naturii; elanul miriadar al Vieții fără reîntoarcere; obscura râvnă creatoare a furnicarului uman și nostalgia fremătătoare a spiritului legat încă de trup ca arborele cu mii de rădăcini — toată înțelepciunea vremii era silabisită de un Om.

Natura și omenirea căpătară grațiu prin dânsul: rod miraculos printre atâtea roade umile. Isus, și după el cei doisprezece, a rostit tare și limpede ceea ce murmură timid în noaptea milioanele de ființe. Glasul său a trezit ecourile adormite în atâtea eranți de robi. Isus exista, embrionar, în toți acei din vremea și din locul său. Atunci, prin ținuturile dela răsăritul Mediteranei, o parte din specia omenească a fost într'adevăr pregătită pentru era spirituală.

Aiurea, în alte vremuri, alte părți ale omenirii erau coapte pentru o nouă desăvârșire. Rareori fundatorii de religii au venit prea de vreme; Socrate a strigat: „Cunoaște-te pe tine!” și s'a proclamat cetățean universal cu cinci veacuri înainte de Isus. El a băut zadarnic eucuta. Dar Isus, prin care, cum zice și Nicolai religia judaică națională a devenit religia omenirii, n'a fost zadarnic crucificat. Crucificarea lui a fost de fapt primul semnal de izbândă a creștinismului.

Reacțiunea acelor puțini, stăpânitori ai nenumăraților de stăpâniți, e ca digul în calea unei ape: o oprește câțva timp, dar apa crește, debordează și își urmează drumul ei fatal. Marele fluviu al vieții umane nu poate fi oprit. Căci nu există decât o lege absolută: Înaintare!... Crima între indivizi, Războiul între națiuni, cataclismele naturii și epidemiile, n'au putut opri evoluția, ascendentă a speciei umane. Au întârziat-o poate, au paralizat-o uneori, dar totdeauna ele au fost ca pintelul între coastele calului: i-au dat acel imbold care a prilejuit salturile exasperate spre o nouă culme a evoluției. În termeni biologici aceasta se numește *mutație*, adică brusca variație datorită unor modificări în organul principal al omului: creierul.

Isus a fost un creier în care s'au putut lumina obscurile elanuri ale inimii umane. Iubirea lui și a discipolilor s'a universalizat într-o formă care, față de starea științei de-atunci, nu putea fi decât mistică, supratereastră. Iar gesturile sale au devenit mitice pentru că simbolizau eternitatea unor idealuri colective. Cuvântul

1) În locul lui Isus, după crez sau tradiție, putem pune pe oricare alt fondator de religie.

său nu putea fi o „lege“ sau o „axiomă“: rațiunea savantului modern nu stătea la pândă. Dar parabola lui Isus, așa cum ne-au șlefuit-o apostolii săi, nu e decât expresia poetică a intuiției geniale a acelorași adevăruri științifice, confirmate azi de biologi, istorici, sociologi, etc.

Umanitarismul științific modern nu e decât o întărire a aceluiași umanitarism vestit de profetii Indeei, de apostolii Galileei, de brahmanii de pe malul Gangelui... Fiecare rasă și-a avut locul și vremea sa de universalizare; unii cercetători cred că pot surprinde o cale planetară pe care înaintează progresul umanitar. El ar fi început din Extremul-Orient, a poposit în câteva oaze, desfășcându-și efflorescențele în felurite culori și forme cari au fost ofilite de furtunile fatale. Dar calea progresului e tot atât de fatală: și a trecut în cele din urmă din Asia în Europa — iar forma lui nu mai e intuitivă ci raționalistă.

Suntem în zodia științei. Civilizația europeană, după efflorescențele ei artistice, culturale, tehnice își pregătește cea sinteză supremă în care vor fi fixate și toate desăvârșirile spirituale ale civilizației asiatice. Umanitarismul, mai ales în țările occidentale ale Europei și în America de Nord, începe să se statornicească ca o religie ce păstrează încă urmele simbolice ale vechilor religii, dar în care grețează cea siguranță pe care o dă experiența și cugetarea științifică. Cu atât mai vie și mai bogată e această religie umanitaristă, cu cât ea ne aduce convingerea că legile morale ivite din imperativul inimii concordă cu legile fizice, biologice, descoperite prin truda rațiunii.

Care este această religie a umanității? Nu o vom enunța aci. Decalogul umanitar cel mai nou, de pildă al lui Nicolai, nu se deosebește mult de decalogul lui Moise, al lui Crist, al lui Budha, al lui Kant; toate se completează unul pe altul, căci toate decalogurile au aceiași bază primordială: concepția omeneirii ca un organism cu un destin unitar (cu toate dezastrelor parțiale) și credința în desăvârșirea omului — a naturii omenești; credința activă în progresul individului și a speciei umane; credința în *supraomnesc* care, după timp și loc, avea felurite forme, cele mai multe supratereștre.

Divinizarea omului nu e o acțiune vană, himerică. Ea e dovada precisă a progresului uman. Zeii ciopliți sau Dumnezeuul spiritual se umanizează neîncetat, cu fiecare cucerire morală sau științifică a omului. Divinitatea crește în om ca un copac sub fluxul neîncetat al sevei: înfipt în realitățile terestre prin rădăcinii fatale, omul își înalță făptura spre nefășirile cosmice. Materia și spiritul se armonizează prin truda milenară a omeneirii.

Să nu ne pripim cu obiecția Războiului și a Revoluției. Marele războiu din urmă e chiar un semn că amurgul zellor săngeroși a început. Războiul nu va fi ucis, ci pierе singur, prin hipertrofia lui. Iar revoluția va fi totdeauna readusă la matca ei fi-rească: Evoluția!

Să știm să privim dincolo de bietele noastre orizonturi. Să

nu uităm trecutul, neîntreruptul lanț al faptelor — și, mai ales, să umplem neantul viitorului cu realitățile prevăzute de năzuinți de suprainălțare și de logica severă a științei. Să nu uităm pe acei câțiva cari stau în calea istoriei umane ca niște coloane de îndrumare și de proslăvire; să nu uităm Profeții, Apostolii, Precursorii... Ei sunt templele vii ale umanității. Să revenim la ei ca la izvoarele miraculoase ale tămăduirii: nu cu adorarea sclavului — ci cu cucernicia fratelui care se recunoaște în fratele său divin...

Și, nu odată pe an, când calendarul ne arată cifra roșie a „aniversării“ lor. Budha, Confucius, Moise, Platon, Crist, Kant... să nu fie moaștele sfinte ale unui trecut regretat. Ei nu sunt „excepții“ sau „anticipări“; sunt realizări ce trebuie să mențină în noi acel optimism de specie care să devină apoi optimismul voluntar, conștient, al individului.

Căci acesta este într'un cuvânt rostul oricărei religii: — nu să pună omul în legătură cu „divinitatea“, ci să smulgă însul din noaptea oarbă a turmei sale, să-l avânte spre acele înălțimi de unde să-și poată privi trecutul tragic și viitorul spre care să vrea să înainteze, gata pentru orice sacrificiu. Religia omului modern nu mai poate fi o adorare pasivă, plină de terori — ci elanul conștient al individului în cadrul vast și viu al speciei: înălțarea lui un val între valurile miriadare ale Vieții.

Și când, de Paști, îl evocăm pe Crist, iar cu alte prilejuri pe atâția alți Frați ai săi întru spirit și menire, îi simțim prezenți în inima și în cugetul nostru. Căci omenia noastră e alcătuită din toate desăvârșirile spirituale și din toate cuceririle științifice ale celor cari au coborât divinitatea din cer pe pământ și au întrupat-o în propria lor ființă.

Deaceia Religia e pentru noi cotidiană; viața noastră întreagă e religioasă, cu fiecare deșteptare, cu fiecare cuvânt, cu fiecare faptă, cu fiecare esitare... Avem în noi familia spirituală a Precursorilor și murmurul lor ne este ca și sângele ce svâcnește sub tâmple. Pașii noștri voluntari, privirea noastră ce vede dincolo de aparențe, sânt pași și ochii Visionarilor de altădată.

Iar în jurul nostru Societatea și specia și Natura ne oferă spectacolul unei armonii, a unei progresiuni, a unei înoiri pe cari numai omul care se orbește pe sine sau își orbește semenul, nu le poate vedea. Știm: până la imperativul moral al conștiinței, mai e tirania altei fatalități: a Majorității pasive, amorfe și suferinde totuși. Ea e încă sub imperativul conștiinței...intestinale.

Dar să nu uităm: din „prăpastia fără fund“ a mulțimii s'a ivit un Crist — și tot de-acolo se va ivi Proorocul erei moderne. Nu unul, ci milioane! Căci omenirea s'a apropiat de himerele înaintașilor. Acum, nu avem decât o datorie religioasă: un umanitarism real, activ și permanent, de fiecare zi — cu fiecare om, indiferent dacă ne punem sub egida lui Confucius, a lui Moise, a lui Platon, a lui Crist, a lui Kant sau a lui Nicolai...

EUGEN RELGIS.

CRONICA LITERARĂ

Alice Soare : Ferestre luminate.

Ca fapt suletesc, sonetul ar fi un epifenomen, crusta unei conștiințe. Ne-a plăcut totdeauna în pietrificarea lavei prezente să descoperim fluidul frământărilor incandescente. Cu cea ce evoluția terestră i-a lăsat la îndemână, petrograful ar putea reconstitui istoria planetei. Intr'un volum de sonete fiecare bucată ar fi la nevoie piatra bună de pus alături de altele pentru reconstruirea sufletului ce s'a sărămat în fiecare.

Un volum de poezii e din acest punct de vedere o mărturisire discretă :

*Ci vreau ca'n hierafică găteală
Sub valuri de brocaruri și mărgele
Simțirea mea s'apară ideală*

*Ca o domnișă 'n vechile castele
Departate de-a mulțimii bănuială,
Abia întrezărită prin săbrelle.*

Din frământările iubirii, din dezolarea despărțirii și din desnădejdea de a fi iubit numai de dragul de a iubi, nu pentru că a fost întâlnită ființe vrednică, se încheagă aspirația chinuitoare după forma pură de artă, după oglindirea în ea a frumuseții eterne inconjurătoare.

Pe aceste înălțimi se va odihni sufletul care azi vorbește în surdina despre tot ce l'a frământat în trecut și cu patimă aprinsă despre tot ce-l mai poate sbuciuma în viitor. Intregul volum e un punct de trecere între două lumi : una deplin încheiată, alta abia întrezărită. Între cele două țărături sufletul, răcindu-se treptat în forma fixă a sonetului, își caută noul echilibru.

M. Beza : O viață.

Ca și *Pe drumuri* primul volum al D-lui M. Beza, *O viață*, aduce același aer proaspăt și tare al ținuturilor muntoase din depărtata țară a autorului. Faptele se pierd ca o întâmplare di-

versă. Din ele nu se inchiagă romanul, pe care îl anunță subtitlul. Oamenii, vorbele lor, viața lor întregă au ceva din diafanul amintirilor de demult, contopite cu visul. Evocarea lor abia de schițează în câteva linii sumare, ici colo un suflet, un gest. Pe deasupra se lasă cadrul de poezie a naturii chemată în ajutor nu atât pentru a preciza cât pentru a estompa liniile.

Sunt scriitori cari rețin numai prin darul de a umbri un desen. Sadoveanu e la noi poate cel mai îndemânic mânător al estompei. Natura ajutând acțiunii, reliefează lucruri cari numai prin înseelarea lor ar trece neobservate. E pretutindeni un joc de lumină și de umbră. De aci o perspectivă nebănuită un fel de animism dozat cu pricepere.

Atracția acestui procedeu, e sporită în cazul de față de raritatea și noutatea peisagiilor în care se mișcă figurile omenești.

Iată de pildă un aspect de toamnă cu acuta disperare produsă în sufletul unei bătrâne de convoiurile mortuare ce zilnic se scurg pe dinaintea ferestrei :

„Așa treceau zilele. Și cu apropierea toamnei Mia lui Cotadin începuse a slăbi, pierduse rumeneala din obraji. Urâtul înstrăinării o cuprinse de la un timp. Ea, care fusese deprinsă mai toată viața să-și caute de gospodărie, să nu amortească locului, să meargă ba la o prietenă, ba la o rudă, acum se așeza într'un colț, la fereastră și ore lungi se uita cu gândurile duse. Afară prin lumina sură foi vestede rătăceau. Aerul pătruns de flori se mohoří și de numeroase convoiuri: care de morți acoperite de flori treceau înainte, în cernirea lor domoală. Și după ce se pierdeau vederii, Doda le urmăria cu mintea sus între copaci, unde zăcea și Tana ei.

— „Doamne, fata mea! grăia încet. Cum mor aci oamenii în fiecare zi... Unde la noi să moară așa — la două, la trei luni, câte unul“.

Mircea Rădulescu: Serenada din trecut.

Figura lui Petru Cercel, domnul poet, artistul obsedat de visul de frumusețe purtat în suflet, apare în *Serenada din trecut* întunecată în cele din urmă de tristețea neisbândeii. Idealul domnesc de primenire din temelii a țării, de îndrumare spre noile forme de cultură ce trebuiau să se reverse în primul rând printre se isbește de moravurile locale adânc înrădăcinate.

Aci stă tragedia sufletului mare de reformator entuziast, înfrânt în năzuințele lui, al domnitorului. Istoria ne vorbește de rara lui cultură și de seriosul din toate aspirațiile sale.

D-1 Mircea Rădulescu ne prezintă un Petru Cercel fundamental falș ca psihologie. Conflictul e flagrant dela primele acte, pentru un ochi deprins să vadă dincolo de plasa de versuri cizelate și foarte armonioase ce se întinde peste toată piesa: de o parte

domnul, de alta boerimea. Actul ultim ne înfățișează acest conflict ajuns la maximum. Datinele strămoșești nu pot fi sacrificate.

Intre ele și domn, țara pe care în acele timpuri o reprezentau boierii, alege pe cele dintâi. Cruzimea unui Mihnea-Vodă e mai puțin de temut decât pornirea reformatoare a lui Petru Cercel, socotită ca o înstrăinare a țării.

Nu e vorba de o comedie. Conflictul produs are toată gravitatea. În el este o tragedie sufletească: renunțarea dureroasă a domnului părăsit, care în cele din urmă trebuie să plece numai pentru că nu a înțeles ce se poate și ce nu se poate realiza dintr'un ideal scump. Aceasta este problema. Nu ne interesăm de amănunte: exactitatea lor istorică nu credem că este util să fie cercetată. În legătură cu trăsăturile caracteristice ale eroului principal astfel înfățișat, socotim că este o lipsă de tact dramatic, în cazul cel mai bun o regretabilă inadvertență aerul don quichotesc ce se desprinde din tiradele domnului și mai ales din faptele lui. Un om care în actul ultim are aceste momente de tragică durere, de cari vorbeam, văzându-și năruit un ideal în care își pusese tot sufletul, nu poate fi un *prețios* și un frazor. Iată cu ce lipsă de bun simț al situației vorbește Petru Cercel boierilor în clipa când aceștia îl muștră pentru aventurile lui nocturne — iarăș amănunt dăunător unității sufletești a eroului, care cu totul altfel ni se arată în ultimele scene:

*Căci ce știți voi din viață decât să bateți poarca?
Citiți-ați voi vre-odată vre-o stanță de Petrarca?
Citiți-ați voi sonete, știți voi ce-i un rondel?
Văzut-ați voi vre-o pânză de Maistrul Rafael?
Au ce știți voi din viața de dincolo de țară?
Nimic. Nimic. Voi nu știți să țineți o chitară,
Cu spada și fioreta nici unul n'ați lucrat;
Voi nu știți să vă bateți... etc. etc.*

În această neînțelegere a seriozității conflictului dramatic dezvoltat se poate găsi esențialul neajuns al *Serenadei din trecut*.

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL REGINA MARIA

BUNBURY, comedie trivială pentru oameni serioși în trei acte

de Oscar Wilde.

— După ce ai fost atât de optimist cu dd. M. Pașcanu și Caton Theodorian, îndrăzni-vei oare să vorbești de rău comedia lui Oscar Wilde?

Iată ce-mi spuneam scoborând scările teatrului Regina Maria.

Ca să vorbim și noi în stil de comedie:

Există lucruri care ți se impun! Judecata și gustul cedează cu o slăbiciune vinovată, surprinzătoare, și când îndrăznești să le redai independența și combativitatea, te sfătuesc ele înși-le să nu te faci de răs... Nu putem spune că Milton nu e un foarte mare poet — și din „Paradisul Pierdut“ nu se cunoaște decât titlul. Indrăznește de scrie că nu-ți place Shakespeare — și multora nu le place într'adevăr! Nu e aci o lașitate de gândire ci recunoașterea tacită a unei infirmități particulare care în orice caz trebuie mascată — sau cel puțin așa se crede.

În această situație ne găsim față de Oscar Wilde. Omul a avut o viață puțin comună și regretăm că dacă și-a creat viața după cerințele propriului său temperament, acest temperament era gol ca o oglindă strălucitoare. Oscar Wilde era strălucitor — voia cu tot dinadinsul să strălucească, și numai atât. Toate suferințele lui de om au provenit din aburirea oglinzii sufletești, de către contemporani. Nu se da în lături dela niciun mijloc care l-ar fi putut scoate în bătaia soarelui celebrității. Chiar dacă era un est de rasă, cum ne asigură cei care l'au cunoscut de aproape, nu se putea ocupa exclusiv și sever, în disprețul plebei de sus și de jos, de idealul lui de artă. Orgoliul lui era o tohă uriașă care trebuia să sune în orice caz. De-aci turnura spiritului spre paradox și cinism, care au singure darul de a da violent pe spate dreapta judecată și simțirea sinceră și adâncă. Cele mai „profunde“

cugetări și „epatante„ aforisme își au obârșia în această contradicție sistematică a bunului simț, fără a fi fost luminate de vre-o originalitate din adânc care ar fi putut pune în valoare absolută un pumn de pietre câteodată prețioase. Socotim că împotriva voinței lui au răsbit în „Portretul lui Dorian Grey“ — un roman care face educația „artistică“ a atâtor tineri care confunda poza falsă cu estetica purissimă — și în „Salomea“ — câteva frumoase adevăruri sufletești.

„Bunbury“ este eroul fals creat în fiecare zi de fiecare din noi pentru a ne da un alibi și a putea astfel scăpa din tiparele obligațiilor, în care, firește, revenim. Doi prieteni creiază astfel doi eroi. Două fecioare și o mătușă aducând amorul și exigențele sociale în scenă, cele patru personaje se pomenesc în situații comice irezistibile, deși cunoscute. Humorul e englez, — adică foarte serios. Eroii nu râd. Se râde numai în sală — și cu hohot, e adevărat.

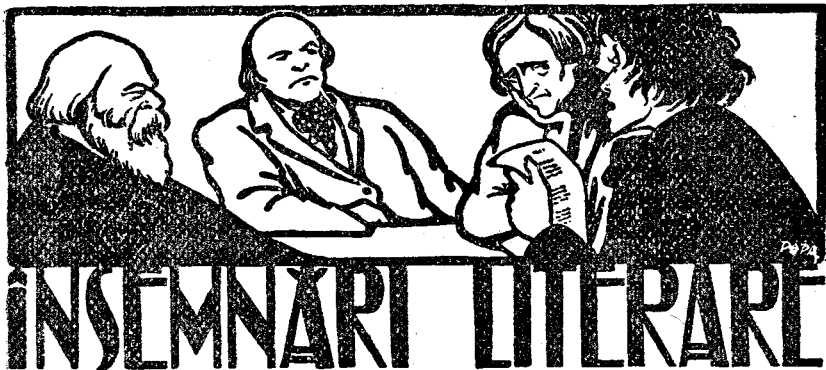
Nu credem că s'a dat un înțeles mai adânc eroului fals, decât acela de a îngădui autorului ticluirea câtorva situații bufe. Una din fecioare, care se logodește și rupe logodna cu un iubit închipuit și înscris în albumul de impresii, e doar suavă și cât pe-acel romantică — în timp ce Putois, cu părul roșu, al lui Anatole France revine în memorie, adânc semnificativ și emoționant atât de viu deși atât de ireal — pentru a compromite definitiv superficialitatea tragicului autor englez. „Bunbury“ a fost scris într-o vreme când — firește — fără succesul lui Wilde — scria și B. Shaw câteva comedii...

Actorii și actrițele teatrului Regina Maria sunt persoane de mare artă. Păcat numai că nevoile îi pun în slujba unui gust estetic prea aproape de amuzament, deși tocmai acest lucru explică succesul și îngăduie existența somptuoasă a unui teatru particular. E scăderea și meritul D-lui Tony Bulandra.

D-nii Tony Bulandra și Mihalescu au nu numai talent, ci și inteligență în comedia lui Oscar Wilde, Marietta Rareș e prea reală — și asta nu se poate schimba! — în acea comedie de fanteze cu stori multiple și așteptăm opera în care comicul dureros al d-nei Cutava-Barozzi să-și găsească o dată rezonanța deplină, zguitoare, adânc omenească.

F. ADERCA.

INSEMNAȚI LITERARE

Biblioteca Casei Școalelor

Sofocle: Oedip la Colona.

Euripide: Alcesta.

traducere din grecește de MIHAIL IORGULESCU

Dintr'un cântec bahic, printr'o lentă evoluție, literatura grecească a putut da omenirii mărețele construcții cari alcătuiesc teatrul clasic. Departate de a fi înrudite, creațiile celor 3 mari tragediani, deși se presupun reciproc în privința tehnicii externe, sunt fundamental o puse ca ideologie, motiv și intenție dramatică. Dacă drama lui Eschile este supra terestră și lirică, Sofocle, profund uman în drama sa, este sculptural, iar Euripide plin de neliniște, frământat, îndrăzneț și uneori impudic față de tradiția elenă, de care sângele său străin îl depărta instintiv.

Traducerile d-lui Iorgulescu din Sofocle și Euripide ne arată clar și viu contrastul dintre ei. Sofocle în Oedip la Colona ne dă acea impresie de definit, de perfect, cu care este asociat numele său. Vedem spiritul religios, aproape creștin de care era animat și, făcând din operele sale adevărate „taine“, a silit pe unii sfinți părinți din Alexandria să-l socotească printre precursorii creștinismului. În deosebire de Eschile, vedem la Sofocle conflictul dramatic strâns și precis, de o armonie și măsură care și-duce aminte Acropolea. Sufiul larg al lui Homer, pe care îl cunoștea probabil bine, străbate întreaga operă, de o înaltă și pioasă tradiție.

Pe Euripide, îl vedem în Alcesta, colorat, plin de invenții scenice

verbale, dar cu acțiunea lincezândă, fapt ce îl caracterizează și-l silește să recurgă la anume artificii cari nu scapă neobservate. Il vedem poet mare, dar uneori, de un cinism revoltător, foarte evident în dialogul dintre Admet și Feres tatăl său, pe care îl reneagă, cu vorbe jignitoare chiar pentru ascultătorii pasivi.

Euripide era un străin și nimic din ceace vechii greci respectau nu era pentru el nici sfânt, nici greu de brăvăt și luat în nșor.

D-l Iorgulescu, a reușit să traducă bine, și de multe ori foarte atractiv Alcesta, într'un vers alb curgător și adesea puternic colorat.

Mai puțin reușită este intenția d-sale de a traduce rimat, în Oedip la Colona, unde rima cerându-i o muncă oboșitoare, pe care probabil că nu a depus-o, dă puțină stângăcie versului și traducerea se resimte.

Fericit interpretate sunt în general corurile din ambele traduceri într'o foarte frumoasă limbă românească.

C. N.

Cum se uită lucrurile? Ideea Europeană publică în ultimii timp *Jurământul internaționar delat Săveni*. E un document al vremii a cărui semnificație nu trebuie să ne scape. Cei cari acolo, sub ocupație germană suferau de consecințele cangrenelor politice cari otrăvind spiritele încovoiaseră și trupul mulțora sub greul durerilor zilnice, își dăduseră seama la un moment că multe s'ar putea face spre binele acestei țări dacă nu s'ar uita așa de repede la noi toate relele

și toate păcatele. Politicianismul parazitari, veros și coruptor de conștiințe este azi identic cu cel de ale căror consecințe se plângeau atunci internații din Săveni.

Jurământul lor a rămas fără efect. Cei ce l'au făcut vor fi chiar printre rândurile celor cari nu trebuiau uitați și ierțați.

Publicarea a acestui jurământ poate să sune pentru mulți din cei cari l'au făcut, dar nu l'au ținut, ca un avertisment, iar pentru cei mai simțitori la glasurile conștiinței ca o mustrare convenită sperjurilor.

Arhiva pentru știința și reforma socială. An. III No. 1. D-I Geza Kiss fost rector, al universității din Debrecin, scrie un articol despre legăturile dreptului cu sociologia (*Dreptul și sociologia*). Repunând problema dacă dreptul trebuie socotit ca o știință sau numai ca o sofistică îngustă, autorul cercetează cum s'ar putea, dată fiind legislația pozitivă de azi, face față nevoilor sociale prin drept. Judecătorul nu va putea în niciun caz fărăama organismului juridic de ale cărui norme se va ține totdeauna. Acele norme însă nu vor fi interpretate în sens strict literal. Equitatea permite jocul liber al raționamentului în jurul formulei legale. Știința socială nu va înlocui dreptul ci îl va ajuta, îl va completa. Intre cele două ramuri este așa dar un raport de colaborare și nu de excludere reciprocă.

Juristul trebuie să fie și un adânc cunoscător al problemelor sociologice.

În acelaș număr D. Eugen Ehrlich publică un studiu documentat: *Sfârșitul unei mari împărății*. Ca și D-I Geza Kiss, d-I Eugen Ehrlich a aparținut universității, a fost rector al Universității din Cernăuți și decan al facultății de drept de la acea universitate. Colaborarea amândorora la o revistă de știință socială românească este un simptom îmbucurător al contribuțiilor reprezentanților celor mai de seamă din minoritățile etnice la cultura română.

Această contribuție constituie pentru *Arhiva* cea mai frumoasă realizare de ordin cultural ce s'a

înregistrat până acum după întinderea granițelor noastre.

D-I Eugen Ehrlich recunoaște un mare adevăr: statul habsburgic era opera unei dinastii, nu a unei idei de stat. Intemeiat și menținut pe siluire, avea în el germeii distrugerii. Aiurea, precum în Franța, Anglia, conglomeratele de popoare diferite au realizat o idee de stat, tocmai pentru că o unealtă de constrângere, de reținere la o laltă a tuturor elementelor ce își cereau desfacerea din angrenajul paralizator.

Habsburgii n'au fost oameni de stat, nici de cultură. De aceea nu și-au putut atrage nici pe reprezentanții lor culturali. Administrația faimoasă austriacă nu a servit decât ca o unealtă de constrângere, de reținere la o laltă a tuturor elementelor ce își cereau desfacerea din angrenajul paralizator. Habsburgii nu au realizat nici măcar națiunea austriacă.

Viața Românească August 1921.

D-I P. Zarifopol în articolul *Arta literară și simplă literatură* insistă asupra fenomenului de fine de secol al literaturii veacului XIX. Clocotul intim al sufletului, reveria artistică nu pot nici în literatură să se mai cuprindă în forma clasică. Cuvântul limpede și definitiv conturat, proza retorică, accesibilă unui cât mai mare număr de cititori ce pot culege din ea lucruri practice, bune să fie debitate la nevoie, nu mai conveneau.

Se simțea nevoia hainei mlădieoasă, croită pe măsură din stofă fină ce se dă după liniile corpului, scoțând în acelaș timp în evidență armonia totului.

Cea ce se numește însă de mai toți „literatură“ e tocmai redingota rigidă, după tipicul clasic, haină care ascunde trupuri otova, sau manechine fără modulații de amănunt. Adăugăm: Moderniștii tuturor artelor s'ar putea să ajungă și ei la clasicism. Nu înțelegem prin aceasta numaidecât forma veche care păcătuiește prin aceea că nu mai are un fond adecuat, ci forma cristalizată, definitivă, perfectă deci în care va curge sufletul cel nou și care cu siguranță că va ieși din dibuirile prezentului.

Vom cădea poate în aceeași stare

admirativă, vom întrebuința literatura în același spirit practic care ne îndeamnă azi să citim operele bune ce folosesc oricui. Față de nevoile noi ce atunci se vor ivi, reveria artistică s'ar putea din nou simți încătușată.

D-l Mihail D. Ralea în obicinuitele sale *Scrisori din Paris* scoate în relief drumul cel nou pe care dela un timp merge filosofia franceză contemporană. Părăsind raționalismul și pozitivismul mecanicist, filosofii resimt puternic nevoia de a face loc pe lângă inteligență și celorlalte funcțiuni; sentimentul, libertatea filosofării, tendințele personalismului ajutate de marele spirit democratic ajută pe lângă trâmbișatul *faliment al științei* și al metodologiei științelor exacte la explicarea cauzelor de descătușarea științei din vechile făgașuri tradiționale.

Einstein

Făcând revista științifică, Charles Nordman publică, în *Revue des deux mondes*, unui din ultimele nu-

mere, un mic articol asupra operei lui Einstein. De remarcant e încercarea de-a introduce un nou punct de vedere în considerarea teoriilor acestui celebru fizician. Până acum, toți acei care s'au ocupat de opera lui, în afară de specialiști, și-au dat osteneala să pună în lumină mai ales latura ei negativă. Astfel, mulțumită lor, am ajuns să nu mai vedem, în autorul teoriei relativității universale, decât un formidabil geniu distructiv. Totuși, Einstein nu e nici singurul și nici primul, care să fi învederat necesitatea nimicirii vechilor noțiuni de spațiu și de timp. Această idee genială a fulgerat, între alții, și în mintea marelui Henri Poincaré. Deaceia gloria ei s'ar cuveni mai curând acestuia decât celui alt. Partea cu adevărat măreață, nouă și profund originală, pe care se întemeiază adevăratul titlu de glorie al lui Einstein, e latura pozitivă a operei lui. De ea însă n'au ținut mulți seamă. Meritul lui Nordman e de a o fi prins și de-a fi insistat mult asupra ei.

C.

IN CURÂND VA APARE DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patrașcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipații literare, etc.

Ed. „Ancora” Alcalay & Calafateanu

BANCA MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMA

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164.600.000

□ □ □

SEDIUL ÎN BUCUREȘTI

□ □ □

Sucursale și Agenții :

În străinătate : Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
Agenție în Sтамбуl.
New-York, — Broadway 31 — 33

În țară : București, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviței, Piața Sf. Anton și
Calea Moșilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Brașov, Cernăuți, Cluj, Con-
stanța, Galați, Ismail, Oradea-Mare,
Târgul-Mureșului.

□ □ □

Operațiuni de bancă :

Conturi curente, Împrumuturi, Lombarde, Sconturi,
Schimb. Scrisorile de Credit, Cecuri, Avansuri comer-
ciantilor și Industrieșilor, Emisiuni, Safe.

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 110

In țară : Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare,
Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova,
Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domni

◆◆◆ Prețuri mai eține ca oriunde ◆◆◆

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUȚĂȚILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI :: LENA-

JURI :: PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLȚĂMINTE, etc.

Prețurile excepționale

: Gustăți delicioase :

produse ale

BONBONERIEI ::

◆◆ **RENAISSANCE**

cari se găsesc în detaliu la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45